

ERGENLERDE DUYGUSAL ZEKA İLE KARAR VERME STRATEJİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ (*)

Ayça KÖKSAL (**), A. Esra İŞMEN GAZİOĞLU (***)

ÖZET

Bu araştırmada, ergenlerin duygusal zekaları ile karar verme stratejileri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmaya 384 ergen katılmıştır, bunların 204'ü kız, 180'i ise erkektir. Çalışmaya katılan öğrencilerin duygusal zekalarını saptamak amacıyla EQ-NED, karar verme stratejilerini saptamak amacıyla Karar Stratejileri Ölçeği ve bazı demografik özellikler hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmada verilerin çözümü ve yorumu için Pearson Moment Korelasyon Katsayısı Tekniği, t-testi istatistik işlemleri kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda duygusal zekanın kız öğrencilerde, erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu, duygusal zeka ile mantıklı karar verme arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve bağımlı karar verme ile duygusal zeka arasında bir ilişki olmadığı bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Duygusal Zeka, Zeka, Ergenlik, Karar Verme, Karar Verme Stratejileri, EQ-NED.

ABSTRACT

In this study the relationship of the emotional intelligence and the decision making strategies of adolescents was investigated. The participants were 384 adolescents (204 girls, 180 boys). The students were administered the EQ-NED to determine their emotional intelligence, the Decision Making Strategies Scale to determine their decision making strategies and the personal information form that was developed by the researcher, so determine some demographic characteristics. In the study,

* Bu çalışma, Ayça Köksal'ın İstanbul Üniversitesi'nde yaptığı Yüksek Lisans tez çalışması üzerine temellendirilmiştir.

** İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

*** İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Pearson Correlation Coefficient Technique and t-test were used to analyse and explain the data.

It was found that the emotional intelligence is higher in girls than the boys, that there is a significant positive correlation between emotional intelligence and logical decision making and that there was no significant relationship between dependent decision making strategy and emotional intelligence.

Key Words: *Emotional Intelligence, Intelligence, Adolescence, Decision Making, Decision Making Strategies, EQ-NED.*

Psikolojide insan zekası yoğun bir araştırma alanı olmuştur. Zeka, çevreyi seçme, onu biçimlendirme ve ona uyum için gerekli olan zihinsel yeteneklerdir. Bu nedenle 'zekice' diye nitelenen bir davranış, bir çevresel bağlamdan diğerine değişebilmesine rağmen, bu davranışın altında yatan zihinsel süreçler değişmez. Fakat bununla birlikte, bu süreçlere başvurmada bireyin yeteneği, bulunulan bağlamdan bağlama değişiklik gösterebilir. Buna göre zeka çevreye tam olarak bir tepki değil, aynı zamanda onu biçimlendirme etkinliğidir (Sternberg, 1997).

Zeka konusunda bugüne kadar genel olarak, başarı ya da başarısızlığa yol açan akademik yordayıcılar ve ölçütler üzerine yoğunlaşan kapalı bir sistem yaratılmıştır. Bu sistemde zeka testleri önemli bir yere sahiptir. Ancak geleneksel zeka testlerinin ölçmeye çalıştığı özellikler açısından bazı sınırlılıklara sahip oldukları düşünülmektedir. Kullanılan zeka testleri uyum için gerekli olanla olmayarı karıştırmasına neden olmuş olabilir. Oysa bir yeteneği 'zeka' olarak tanımlamanın ölçütleri; problemlerin farkında olma, onu tanıma, çözmek için strateji oluşturma ve karar verme gibi zihinsel süreçler olmalıdır. Son yıllarda bir çok alternatif zeka kavramları oluşturulmuştur. Bunların bir kaçı; Gardner'ın Çoklu Zeka Kavramı, Sternberg'in Üç aşamalı zeka kuramı, Sosyal Zeka, Akademik Yönelimli Zeka ve Duygusal Zeka'dır.

Duygusal Zekanın, Thorndike tarafından 1920'de öne sürülen, insanları anlama ve yönetme yeteneğini ve insan ilişkilerinde akıllıca hareket edebilmeyi temsil eden "sosyal zeka" kavramı ile, Gardner'ın (1983) bireye dönük (intra personal) ve kişilerarası (inter personal) zeka olarak tanımladığı zeka alanlarını içerdiği düşünülmektedir (Akt: Petrides, Frederickson ve Furnham, 2002).

Duygusal Zekanın ilk tanımlamalarından birinde, bireyin kendisinin ve diğerlerinin duygularını kontrol edebilme yeterliliğini, bunların arasındaki ayrımı

yapabilmeyi ve bilgiyi birinin düşüncelerine ve hareketlerine rehberlik etmede kullanabilmeyi içeren bir sosyal zeka tipi (Salovey ve Mayer, 1990) olduğu söylenmiştir. Mayer ve Salovey 1997'de duygusal zeka kavramına yönelik teorik bakış açılarını revize etmişler ve duygusal zekanın sosyal zekadan daha geniş olduğunu öne sürmüşlerdir. Revize edilmiş bu modelde, duygusal zekanın bilişsel bileşenleri üzerinde daha çok durulmuştur. Buna göre yeni tanım; *duyguları anlama, duyguları düşünceye yardımcı olacak şekilde üretme ve çoğaltma, duygusal bilgiyi anlama duyguları, duygusal ve zihinsel büyümeyi sağlayacak şekilde reflektif olarak düzenleyebilme yeteneğidir.* Duygusal Zeka, duyguların anlamlarını ve bunlar arasındaki ilişkileri tanıma, bu duyguları temel alan akıl yürütme ve problem çözme yeteneğidir (Ciarrochi, Forgas ve Mayer, 2001; Cooper ve Sawaf, 1997; Mayer ve Salovey, 1997; Palmer ve Stough, 2001; Salovey ve Mayer, 1990).

Petrides ve Furnham (2000)'a göre günümüzde duygusal zeka bir özellik olarak duygusal zeka (Trait Emotional Intelligence) ve bilgi işlem süreci olarak duygusal zeka (information processing) olmak üzere iki farklı şekilde ele alınmaktadır. **Bilgi İşlem Süreci/ Yetenek olarak Duygusal Zeka**, duyguları tanıma, ifade etme, etiketleme gibi yetenekler üzerinde dururken **özellik olarak duygusal zeka** farklı ortamlarda tutarlı olan davranışlar (iyimserlik, güvenli girişkenlik, empati gibi belirli davranış ve özelliklerde kendini gösteren) üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşımda duygusal zekanın temel elementleri üzerinde durmaktan çok ağırlıklı olarak bazı kişilik değişkenleri üzerinde durulur.

Mayer, Salovey ve Caruso (2000)'nın duygusal zeka modelinin, hem duygusal (feeling) hem de emosyonei (emotional) sistemleri içeren 4 dalı vardır: **1-) Duygusal algılama, tanımlama:** Duygusal zeka duyguların algılanıp ifade edilmesiyle başlar. Burada söz konusu olan yüz ifadelerindeki, ses tonundaki, sanat objelerindeki duygulan hissedebilmek, algılayıp ifade edebilmektir. **2-) Düşüncenin duygusal olarak kolaylaştırılması:** Duygular, zihinsel yaşamın bilişsel, bilinçli, duygusal-deneyimsel (emotional-experiantal) fizyolojik cephelerinin karmaşık organizasyonlarıdır. Eğer biri "şu anda üzgünüm" şeklinde düşünürse, biliş değişir "ben iyi değilim" şeklinde düşünmeye başlayabilir. İkinci aşama yani düşüncenin duygusal olarak kolaylaştırılması sürecinde duyguların bilişsel sisteme nasıl girdiği, bilişin düşünceye yardım etmek için nasıl değiştiği üzerine odaklanır. Duygular bilişsel sistemi değiştirir. Kişi mutluysen bilişsel sistem olumlu, kişi mutsuzken olumsuz olur. **3-) Duygusal anlayış ve muhakeme:** Duygular tanınıp etiketlendiğinde duygusal anlayış olmuş olur. **4-) Duyguların yönetimi, duygusal açıdan kendini ve diğer insanların duygularını yönetme:** Bu, bireyin diğer insanlarla ilişkisindeki duygusal ilerlemeyi anlayabilmesini sağlar. Duygusal Zeka ile ilgili olarak son yıllarda yapılan araştırmalar incelendiğinde, konu ile ilgili çalışanların büyük

çoğunluğunun duygusal zekanın yapısını ve/veya hangi kişisel, ilişkisel özellikleri kestirdiğini saptamaya yönelik çalışmalar ortaya koydukları görülmektedir (Ciarrochi, Chan ve Caputi, 2000; Ciarrochi, Chan ve Bajgar, 2001). Mayer, Salovey ve Caruso (2000)'ya göre duygusal zekanın temel noktasını problem çözme oluşturur.

Problem çözme süreci, karar verme süreciyle kavramsal olarak benzerlik gösterir. Her iki kavramda da bireysel farklılıklar önemli rol oynar. Gerek karar verme, gerekse problem çözme, birçok alternatif yolların değerlendirildiği ve amacı yerine getirmek için alternatiflerden birisinin seçildiği karmaşık bir süreç olarak karakterize edilir (Phillips, Paziienza ve Ferrin, 1984). Karar verme süreci, problemlerin çözümünde hedefler koyma ve alternatif yolları değerlendirme gibi bilişsel süreçleri içerir.

Dictionary of World Origins'e göre; karar verme (karar verme=decision making=de'cider) süreci, çeşitli seçenekler arasında seçim ve tercih yapmakla ilgili bedensel ve zihinsel çabaların toplamıdır. Karar verme yeteneği ile ilgili literatür incelendiğinde, yönetici faktörler kavramıyla karşılaşılmaktadır. Yönetici faktör, bireyin kaynaklarını tam olarak kullanmasını engelleyen ya da bireyin önemli amaçlardan sapmasına neden olan herhangi bir faktördür. Yönetici faktörler deyimiyle, kişilerin iyi karar verme konusunda güvenebilecekleri kaynaklar (örn; bilgili kişilerin tavsiyeleri) ve iyi karar vermelerini zorlaştıracak engelleyici faktörler (örn; duygusallık) açıklanmaya çalışılmıştır (Byrnes, 1998). Adı geçen yazar, yönetici faktörler üzerinde yaptığı çalışmalar sonrasında aktif hafıza, stres, psikoaktif maddeler ve kişilik özellikleri hakkında açıklamalar getirmiş ve düşüncesizce hareket etme, duygusallık özelliklerinin yanısıra, utangaçlık—ve—heyecanın—kişiyi—karar—verme—sürecindeki—amaçlarından uzaklaştırabileceğini vurgulamıştır.

İnsanların karar vermelerinde çok çeşitli yöntemlerin olduğu, farklı zamanlarda farklı stiller kullandıkları, birçok bireyin çoğunlukla kullandığı bir stilin olduğu görülmektedir (Hopson ve Scally, 1990). Dinklage (1967) 8 farklı türde karar verme stili olduğunu ileri sürmüştür. Bunların dördü herhangi bir karar verilen, dördü de herhangi bir karar verilemeyen stillerdir. Karar verilemeyen stiller; a-) Kaderci karar veren b-) İtaatkar karar veren c-) Erteleyerek karar veren d-) Pratik karar veren şeklinde ayrımlaştırılmıştır. Karar verilen stiller ise; a-) Düşüncesizce Karar Veren, b-)Mücadele Ederek Karar Veren, c-) Planlı Karar Veren, d-) Sezgisel Karar Veren, şeklindedir.

Kuzgun (1992), geliştirdiği Karar Stratejileri Ölçeği ile ölçülecek karar verme davranışlarını belirlerken 5 karar stili tanımlamıştır. Bunlar 1-) Sezgisel Karar: Karar verirken duyguların doğruya götüreceğine inanma ve hoş giden seçeneğe yönelme 2-) Bağımlı Karar: Karar verirken başkalarının önerilerine önem verme, başkalarının doğru bildiklerine inanma 3-) Mantıklı Karar: Karar

verirken seçenekleri dikkatle inceleme ve her birinin olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirme 4-) Aceleci Karar: Karar verirken acele etme, kararsızlığın yarattığı belirsizlikten rahatsız olma ve kararı hemen kesinleştirme 5-) Kararsızlık: Verdiği kararı hemen değiştirmek isteme, hiçbir karardan hoşnut olmama olarak ifade edilmiştir (Kuzgun, Bacanlı, 2005). Birçok karar verme stili kuramcısına göre tüm karar verme stilleri arasında en fazla tercih edilmesi gereken stilin mantıklı karar verme olduğu görülmektedir (Byrnes, 2002).

Karar verme batı literatüründe uzun yıllardır çalışılmaktadır. Türkiye’de ergenlerde karar verme stilleri üzerine yapılan bilimsel çalışmaların yeni olduğu söylenebilir. Karar verme, yönetsel bilimlerde, endüstriyel psikolojide ve psikolojik danışmanlıkta en çok çalışılan konulardan biridir. Karar vermenin öneminin bu kadar farkında olunmasına rağmen, karar verme sürecinin özellikle ergenlerde nasıl işlediği geniş olarak araştırılmamıştır. Ergenlik dönemi tam olgunluk öncesinde hızlı, fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal değişimden kaynaklanan hayatın yön değiştirici evrelerindeki dönüm noktasıdır. Ergenlik döneminde, ergenlere yüklenen bir diğer sorumluluk ise önemli hayat kararları vermeleridir. Bir çok kültürde, ergenlerin eğitimleri, kariyerleri, eşleri, yaşam yerleri, felsefe, din ve ideolojileri hakkında karar vermeleri beklenir. Bunlar ergenin erken yetişkin yaşamını düzenleyecektir. Bu bakımdan bireysel karar verme sürecinin incelenmesi ve bu sürecin dinamiklerinin ortaya çıkarılması etkili olacaktır.

Duygusal zeka ile ilgili çalışmaların bir bölümü de özellikle ergenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda duygusal zekanın akademik başarı (Parker ve diğ., 2004; Petrides, Frederickson ve Furnham,2004), sapan davranış (Petrides ve diğ., 2002) ve sigara içme (Trinidad, Unger, Chou,& Anderson-Johnson, 2004) ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bu çalışmalar duygusal zekanın ergenlerin günlük yaşamlarında önemli bir rolü olduğunu düşündürmektedir.

D’Zurilla ve Goldfried’e (1971) göre problem çözme, karar vermeyi içeren bilişsel ve davranışsal bir süreçtir. Duygusal zekanın temel noktasını problem çözme oluşturur (Mayer, Salovey ve Caruso, 2000). Her iki kavramında problem çözme ile ilişkili olması, duygusal zeka ve karar verme arasında olası bir ilişkinin varlığını düşündürmektedir. Bu araştırmanın amacı, duygusal zekanın yapısı ve ilişkili olduğu özellikleri saptamaya yönelik çalışmalar bağlamında, duygusal zeka ve karar verme stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda cevaplanmaya çalışılan sorular;

- a) Duygusal Zeka toplam puanı, kendi duygularını anlama (EQ-1), diğerlerinin duygularını anlama (EQ-2), duyguların manipülasyonu (EQ-3) ile Karar Verme Stratejileri arasında ilişki var mıdır?

- b) Duygusal Zeka ve Karar Verme Stratejileri cinsiyet açısından farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Bu çalışma, duygusal zeka ve karar verme stratejileri arasındaki ilişkiyi inceleyen tarama türünde bir araştırmadır.

Örneklem

Bu araştırmada evren, 2002-2003 öğretim yılında İstanbul ilindeki özel ve devlet liselerinde öğrenim görmekte olan gençlerdir. Araştırmaya 134 Lise 1, 120 Lise 2 ve 130 Lise 3 olmak üzere toplam 384 ergen katılmıştır. Bunların 204'ü kız, 180'i ise erkektir.

Veriler ve Toplanması

Araştırmanın bağımsız değişkenleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen bir anket kullanılmıştır. Ankette kişilerin yaşı, cinsiyeti, sınıfları vb. demografik bilgilerin yanında, sosyo ekonomik seviyelerini, ebeveynin eğitim düzeylerini belirlemeye yönelik 10 soru bulunmaktadır.

EQ-NED

Araştırmada ergenlerin duygusal zekasını saptamak amacıyla EQ-NED (Ergin, İşmen, Özabacı, 1999) kullanılmıştır. EQ-NED 108 maddeden oluşmuştur. 3 alt boyutu bulunmaktadır. Bu boyutlar; 1-) *Kendi duygularını anlama (EQ-1)*, 2-) *Diğerlerinin duygularını anlama (EQ-2)* 3-) *Duyguların manipülasyonu (manipulation) (EQ-3)* şeklindedir. EQ-NED'in felsefi temelini duygusal zekayı bilgi işlem süreci ya da yetenek modeli içerisinde ele alan yaklaşımlar oluşturduğundan, ölçek duygusal zekayı, duygulanılma ve duyguların manipülasyonuna (manipulation) bağlı olarak değerlendirmektedir. EQ-NED 3'lü olgu'lardan (case) oluşmuştur ve 36 adet olgu bulunmaktadır. Her olgu'da 3 boyutu temel alan maddeler yer almıştır. Her bir maddeye verilecek yanıtlar için 4'lü bir skala hazırlanmıştır (hiç böyle yapmam, ara sıra böyle yaparım, çoğu zaman böyle yaparım, daima böyle yaparım). Ölçekte yüksek puan yüksek duygusal zekanın göstergesidir. Adı geçen ölçeğin geçerlilik çalışmaları 635 lise ve üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Cronbach Alfa katsayıları ölçek toplamı (EQ-T) için 0.60, Kendi duygularını anlama (EQ-1) boyutu için 0.78, diğerlerinin duygularını anlama (EQ-2) boyutu için 0.72, duyguların manipülasyonu (EQ-3) boyutu için 0.81 şeklindedir.

Geçerlilik çalışmaları için faktörler bazında yapılan madde analizi sonucunda EQ-1 dışındaki tüm boyutların ölçekle hem madde toplam (item total) hem de madde kalan (item remainder) bazında $p < .01$ düzeyinde anlamlı ilişki gösterdikleri saptanmıştır. EQ-1 boyutu ise ölçekle madde toplam (item total) bazında $p < .01$ düzeyinde, madde kalan (item remainder) bazında $p < .05$ düzeyinde anlamlı ilişki göstermiştir. Alt-üst grup ortalamaları farkına dayalı madde analizi tekniği uygulandığında ölçekte yer alan tüm boyutların alt ve üst çeyrekler arasında ayırtedici oldukları belirlenmiştir.

Ergin, İşmen, Özabacı (1999) tarafından yapılan bir araştırmada EQ-NED ve Raven Advanced Progressive Matrices kullanılmış ve elde edilen sonuçlara göre duygusal zeka ve entelektüel zeka (IQ)'nın birbirleriyle ilişkili aynı zamanda farklı oldukları saptanmıştır. Son yıllarda yapılan çalışmalar farklı yaklaşımlara dayalı farklı ölçekler kullanılsa bile, duygusal zekanın entelektüel zekayla bir miktar ilişkili aynı zamanda ondan bağımsız olduğunu ortaya koymaktadır (Derksen, Kramer ve Kastzko, 2002; Mayer, Caruso ve Salovey, 1999).

İşmen (2001) gerçekleştirdiği çalışmada, duygusal zeka seviyesi arttıkça problem çözme becerisi algısında da artış olduğunu saptamıştır. Bu bulgu, duygusal zekayı; duyguların anlamlarını ve bunlar arasındaki ilişkileri tanıma ve bu duyguları temel alan akıl yürütme ve problem çözme yeteneği olarak tanımlayan çalışmalarla tutarlıdır (Bar-On, 1997; Ciarrochi, Forgas ve Mayer, 2001; Cooper ve Sawaf, 1997; Goleman, 1995; Mayer ve Salovey, 1997; Palmer ve Stough, 2001; Salovey, Hsee, ve Mayer, 1993; Salovey ve Mayer, 1990).

İşmen (2004) aile fonksiyonları ve duygusal zeka arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, duygusal tepki verebilme alt ölçeği ile EQ-NED'in toplam puan ve 3 alt boyutu arasında anlamlı ilişkinin bulunduğu görülmüştür. Araştırmalar, yüksek duygusal zekanın, olumlu aile ilişkileri ve ebevynsel sıcaklık (parental warmth) ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Mayer, Caruso ve Salovey, 1999; Salovey, Mayer, Caruso ve Lopes, 2001).

Karar Stratejileri Ölçeği

Araştırmada kullanılan diğer ölçek Kuzgun (1992) tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği'dir. Karar Stratejileri Ölçeği birbirinden bağımsız karar stratejilerini ölçen dört alt ölçekten oluşmuştur. Ölçekte yer alan alt ölçeklerin adları ve özellikleri şöyle özetlenebilir:

- 1) **Bağımlı karar verme:** Karar verirken başkalarının önerilerine önem verme ve/veya doğruyu bildiklerine inanma.

- 2) **Mantıklı karar verme:** Karar verirken seçenekleri dikkatle inceleme, seçenekler hakkında bilgi toplamak, herbirinin olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirerek kararı kesinleştirme.
- 3) **İçtepisel karar verme:** Karar verirken, seçenekler üzerinde yeterince düşünmeden içten geldiği gibi davranmak, isteklerini ön plana almak ve hoşlarına giden seçeneğe yönelerek, içten geldiği gibi davranmak.
- 4) **Kararsız:** Verdiği kararı hemen değiştirmek isteme, hiçbir karardan hoşnut olmama.

Bu dört alt ölçekten ve (her alt ölçekte 10 madde olmak üzere) toplam 40 maddeden oluşan karar stratejileri ölçeği, beşli likert tipi bir derecelendirme ölçeği halinde oluşturulmuştur. Karar Stratejileri Ölçeğinin iç tutarlılığını saptamak için yapılan analizde alt ölçeklere göre Cronbach Alpha katsayıları İçtepisel: 0.74, Mantıklı: 0.72, Bağımsız: 0.55, Kararsız: 0.70 olarak tespit edilmiştir. Test- tekrar test yöntemi uygulandıktan sonra bulunan korelasyon katsayıları alt ölçeklere göre: İçtepisel: 0.81, Mantıklı: 0.80, Bağımsız: 0.50, Kararsız: 0.80 şeklindedir.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde çalışmadan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Duygusal zeka ile karar stilleri arasında ilişki bulunup bulunmadığını incelemek amacıyla yapılan Pearson Korelasyon Katsayısı tekniği sonucunda; Mantıklı karar verme düzeyi ile EQ-T ($r=.36, p<.01$), EQ-1 ($r=.30, p<.01$), EQ-2 ($r=.24, p<.05$), EQ-3 ($r=.30, p<.01$) boyutları arasında aynı yönde anlamlı ilişki bulunduğu görülmüştür. Kararsız karar verme ile EQ-T ($r=-.20, p<.05$), EQ-2 ($r=-.34, p<.01$) ve EQ-3 ($r=-.31, p<.01$) arasında, İçtepisel karar verme ile EQ-2 arasında ($r=-.25, p<.05$) ters yönde anlamlı ilişki bulunduğu saptanmıştır. Bağımlı karar verme ile duygusal zeka arasında ilişki bulunmadığı gözlemlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Duygusal Zeka ile Karar Stilleri için Pearson Korelasyon Matrisi

Boyutlar	EQ-T	EQ-1	EQ-2	EQ-3
Mantıklı	0.36**	0.30**	0.24*	0.30**
Kararsız	-0.20*	0.17	-0.34**	-0.31**
İçtepisel	-0.13	-0.10	-0.25*	-0.18
Bağımlı	-0.12	-0.03	-0.09	-0.15

**p<.01, *p<.05

Cinsiyetin duygusal zeka üzerinde etkisi bulunup bulunmadığını incelemek için uygulanan bağımsız grup t-testi analizi sonucunda; duygusal zeka ölçeğinin tüm alt boyutları EQ1 [t(382)=7.40, p.<.01], EQ2 [t(382)=6.88, p.<.01], EQ3 [t(382)=6.88, p.<.01] ve toplam puanda [t(382)=9.53, p.<.01] kız öğrencilerin duygusal zekalarının, erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2: Duygusal Zeka Puanlarının Cinsiyete Göre Bağımsız Grup t-Testi Sonuçları

	Kız			Erkek			sd	t	p
	n	X	S	n	X	S			
EQ-1	204	3.08	0.23	180	2.89	0.27	382	7.40	0.001
EQ-2	204	2.89	0.20	180	2.75	0.21	382	6.88	0.001
EQ-3	204	3.04	0.27	180	2.85	0.27	382	6.88	0.001
EQ-T	204	3.00	0.17	180	2.83	0.19	382	9.53	0.001

Cinsiyetin karar stilleri üzerinde etkisi bulunup bulunmadığını incelemek için uygulanan bağımsız grup t-testi analizi sonucunda; mantıklı karar verme [t(382)=2.68, p.<.01] alt boyutunda kız öğrencilerin puanlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. İçtepesel karar verme, bağımlı karar verme ve kararsız karar verme alt boyutlarında cinsiyet açısından anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3: Karar Stilleri Puanlarının Cinsiyete Göre Bağımsız Grup t-Testi Sonuçları

	Kız			Erkek			sd	t	p
	n	X	S	n	X	S			
Mantıklı	204	3.70	0.60	180	3.53	0.58	382	2.68	0.001
İçtepesel	204	3.12	0.62	180	3.20	0.62	382	1.32	
Bağımlı	204	2.74	0.51	180	2.77	0.41	382	0.73	
Kararsız	204	2.78	0.60	180	2.85	0.62	382	1.04	

TARTIŞMA

Bu araştırmada ergenlerde duygusal zeka ile karar verme stratejileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucunda, mantıklı karar verme stratejisi ile duygusal zeka toplam puanı, kendi duygularını anlama, karşısındakinin duygularını anlama ve duyguların manipülasyonu alt boyutları arasında aynı yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Kararsız karar verme

stratejisi ile toplam duygusal zekanın ters yönde bir ilişki içinde bulunması bu bulguyu desteklemektedir.

Bazı araştırmacılar karar verme ile duygular arasında güçlü ilişkiler olduğuna gönderme yapmaktadır. Hanoch'nun (2002) çalışmasında, duyguların yardımı olmaksızın herhangi bir kararı vermenin mümkün olamayacağı öne sürülmektedir. Adı geçen çalışmada duyguların iki şekilde çalıştığı ifade edilmektedir: İlk olarak duygular, değerlendirilecek olasılıkların genişliğini sınırlamakta yardımcı olur. İkinci olarak duygular dikkatimizi, karar verilirken göz önüne alınması gereken bilginin, özel kısımlarına odaklamamıza yardımcı olurlar. Hanoch duyguların, karar vermeye ilgili olabilecek özel değişkenlerin önem derecelerini tayin ederken önemli bir rol oynayacaklarını öne sürmüştür (Akt: McPhail, 2004). Sosik ve Megerian, (1999) yetenek temelli duygusal zekaları yüksek olan kişilerin duygularını, akıl yürütmelerini, yaratıcı düşüncelerini ve karar vermelerini kolaylaştırmak için kullanabileceklerini öne sürmüştür. Çalışmanın bu bulgusu yukarıda ifade edilen görüşleri destekler niteliktedir.

Araştırma sonucunda, duygusal zeka toplam puan ve kendi duygularını anlama, karşısındakinin duygularını anlama, duyguların manipülasyonu alt boyutlarında kızların erkeklere göre daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır. Duygusal zeka ile ilgili çalışmalar genel olarak incelendiğinde farklı ölçekler kullanılsa bile, kadınların genel duygusal zeka veya duygusal zekanın farklı alt boyutlarında erkeklerden daha yüksek puan aldıkları görülmektedir (Brackett, Mayer ve Warner, 2004; Ciarrochi ve ark.,2001; Ciarrochi ve ark., 2000; Day ve Carroll, 2004; Luebbbers, Downey ve Stough, baskıda; Mayer ve Geher, 1996; Palmera, Gignac, Manochac ve Stougha, 2005).

Duygusal zeka açısından kadınlar ve erkekler arasındaki bu farklılığın kaynağı sosyalleşme süreciyle ilgili olabilir. Kadınlar duygularına daha çok dikkat ederek sosyalleşebilirler ya da benzeri bir başka açıklamaya göre erkekler duygularını göstermeyerek sosyalleşebilirler (Haviland-Jones, Gebelt, ve Stapley, 1997). Çok sayıda araştırma (örneğin, Hail, 1978, 1984; Rosenthal, Hail, DiMatteo, Rogers, ve Archer, 1979) kadınların yüz ifadelerinden duyguları anlama gibi belirgin olmayan sosyal bilgiyi daha kolay okuduklarını ortaya koymuştur. Kadınlar erken dönem ebeveyn çocuk ilişkileri nedeniyle daha yüksek duygusal zeka geliştirmiş olabilirler. Örneğin Brody (1985) annelerin kızlarıyla duygular hakkında daha çok konuşmalarının yanı sıra kızlarına daha çeşitli duygular gösterdiklerini saptamıştır. Bunun tersine, erkek çocuklarına daha az ifade edici tepkiler verdikleri görülmüştür. Annelerin kızlarıyla iletişim kurarken daha fazla yüz mimiği kullandıklarını belirlemiştir. Bu durum, kızların diğerlerinin duygularını anlamalarını sağlayacak daha gelişmiş beceriler geliştirmelerine yardımcı olmuş olabilir. Buna ek olarak son dönem yapılan

araştırmalar beyinde duygusal süreçle ilgil alanın kadınlarda erkeklerden daha büyük olabileceğini (Gur, Gunning-Dixon, Bilker, & Gur, 2002) göstermiştir. Bu durum da duygusal zekada gözlenen cinsiyet farklılığıyla ilgili olabilir (Akt: Brackett, Mayer ve Warner; 2004).

Mantıklı karar verme stratejisi ile duygusal zeka arasında çıkan ilişki ve kızlarda duygusal zeka puanlarının erkeklere göre daha yüksek çıkması, karar stratejilerinin cinsiyet açısından farklılaşacağı beklentisini oluşturmaktadır. Cinsiyetin karar stratejileri üzerindeki etkisi, çalışmadan elde edilen iki bulguyla tutarlı olmuştur. Kızların mantıklı karar verme düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Kuzgun'un aktardığına göre (2000), Dinklage (1962) kızların erkeklerden daha içtepisel olduğunu, Lewis (1981) ise erkeklerin kızlardan daha içtepisel karar verdiklerini saptamışlardır. Kuzgun çalışmasında, kızların mantıklı, bağımsız ve kararsızlık ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarının erkeklerinkinden, erkeklerin içtepisel karar ölçeği puan ortalamalarının kızlanninkinden büyük olduğunu gözlemiştir (Kuzgun, 2000). Görüldüğü gibi karar verme stratejileri ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi ele alan sınırlı sayıdaki çalışmadan elde edilen bulgular tutarlılık göstermemektedir. Bu nedenle söz konusu olan iki değişkeni bir arada ele alıp inceleyen daha fazla araştırmanın yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Bu yeni yüzyılda da toplumlar daha önce olduğu gibi birçok ekonomik, sosyal, kültürel, jeopolitik ya da çevresel problemlerle karşılaşacaklardır. Bu problemlere uygun çözümlerin bulunabilmesi için entelektüel [karar verme gibi]sosyal ve duygusal becerilere ihtiyaç vardır (Pfeiffer, 2001). Toplumsal ilerlemeye kaynak oluşturacak yeni kuşaklara bu becerileri birini diğerine tercih etmeden kazandırmak ya da var olan beceri potansiyellerini geliştirmek gereklidir. Bu nedenle duygusal zeka ile ilgili olarak ileride yapılacak çalışmaların son derece önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda dünya literatüründe olduğu gibi Türkiye'de de duygusal zekanın yapısını incelemeye, bu kavramın hangi kişisel ve ilişkişel özellikleri kestirdiğini saptamaya yönelik çalışmalara hız kazandırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Bar-On, R.; (1997). *Emotional Quotient Inventory: Technical Manual*. Toronto: Multi-health Systems.
- Brackett, M.; Mayer, J.; Warner, R. (2004). Emotional Intelligence and its Relation to Everyday Behaviour. *Personality and Individual Differences*, 36, 1387-1402.

- Byrnes, J.P. (2002). The Development of Decision Making. *Journal of Adolescent Health*, 31, 208-215.
- Byrnes, J.P.(1998). *The Nature and Development of Decision Making:A Self-Regulation Model*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Ciarrochi, J.; Chan, A.Y.C.; Bajgar, J. (2001). Measuring Emotional Intelligence in Adolescents. *Personality and Individual Differences*, 31, 1105-1119.
- Ciarrochi, J.; Forgas, J.; Mayer, J. (2001). *Emotional Intelligence in Everyday Life: A Scientific Inquiry*. Philadelphia, PA, US: Psychology Press.
- Ciarrochi, J.; Chan, A.Y.C.; Caputi, P. (2000). A Critical Evaluation of the Emotional Intelligence Construct. *Personality and Individual Differences*, 28, 539-561.
- Cooper, R.K., Sawaf, A. (1997). *Executive EQ: Emotional Intelligence in Leadership and Organizations*. New York: Grosset/Putnam.
- Day, A.L., Carroll, S.A. (2004). Using an ability-based measure of emotional intelligence to predict individual performance, group performance, and group citizenship behaviours. *Personality and Individual Differences*, 36, 1443-1458.
- Derksen,J; Kramer, I.; ve Kastzko, M. (2002). Does a self-report measure for emotional intelligence assess something different from general intelligence. *Personality and Individual Differences*, 32 (1), 37-48.
- D’Zurilla, T.J.; Goldfried, M.R. (1971). Problem Solving and Behavior Modification *Journal of Abnormal Psychology*, 18, 407-426.
-
- Dinklage, L.B. (1967). *Adolescent Choice and Decision Making*. Cambridge: Harvard School of Education.
- Ergin, D.; İşmen, E.; Özabacı, N. (1999). EQ of Gifted Youths: A Comparative Study. *Gifted And Talented: A Challenge for the new Millenium 13th World Conference’ de sunulan bildiri*, İstanbul.
- Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why it can Matter More than IQ*. New York: Bantom Books.
- Hall, J.A. (1984). *Nonverbal Sex Differences:Communication Accuracy and Expressive Style*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Pres.
- Hall, J.A. (1978). Gender Effecets in Decoding Nonverbal Cues. *Psychological Bulletin*, 85, 845-857.
- Haviland-Jones, J.; Gebelt, J.; Stapley, J. (1997). The Questions of Development in Emotion. In. P.Salovey, J. Sluyter (Eds.) *Emotional*

Development and Emotional Intelligence: Educational Implications. Newyork: Basic Books.

- Hopson B.; Scally, M.(1990). *Lifeskills Teaching*, Maidenhend: McGraw Hill.
- İşmen, A.E. (2004). Duygusal Zeka ve Aile İşlevleri Arasındaki İlişki. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7 (11), 55-75.
- İşmen, A.E. (2001). Duygusal Zeka ve Problem Çözme. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13, 111-124.
- Kuzgun, Y. (1992). Karar Stratejileri Ölçeği Geliştirilmesi ve Standardizasyonu. *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*, Hacettepe Üniversitesi.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kuzgun, Y., Bacanlı, F. (2005). *PDR'de kullanılan ölçekler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Luebbers, S.; Downey, L.A.; Stough, C. (2007). The Development of an Adolescent Measure of EI. *Personality and Individual Differences*, 42 (6), 999-1009.
- Mayer, J.; Salovey, P.; Caruso, D. (2000). Models of Emotional Intelligence. *Handbook of Intelligence*, New York: Cambridge University Press.
- Mayer, J.; Caruso, D.; Salovey, P. (1999). Emotional Intelligence Meets Traditional Standarts for an Intelligence. *Intelligence*, 27, 267-298.
- Mayer, J.; Geher, G. (1996). Emotional Intelligence and the Identification of Emotion *Intelligence*, 22, 89-113.
- Mayer, J.; Salovey, P. (1997). What is Emotional Intelligence?. *Emotional Development and Emotional Intelligence: Educational Implications*, New York: Basic Books.
- Mc Phail, K. (2004) An Emotional Response to the State of Accounting Education: Developing Account Students' Emotional Intelligence *Critical Perspectives on Accounting*. 15, 629-648.
- Palmer, B.; Stough, C. (2001). Workplace SUEIT: Swinburne University Emotional Intelligence Test- Technical Manual. *Organisational Psychology Research Unit*, Swinburne University, Australia.
- Palmera, B.R., Gignac G., Manochac, R., Stougha, C. (2005). A psychometric evaluation of the Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test Version 2.0. *Intelligence*, 33, 285-305.
- Parker, J.D.A.; Creque, R.E.; Barnhart, D.; Irons Haris, J.; Majeski, S.; Wood, L. Ve ark. (2004). Academic Achievement in High School: Does Emotional

- Intelligence Matter? *Personality and Individual Differences*, 37, 1312-1330.
- Petrides, K.V.; Frederickson, N.; Furnham, A. (2004). The role of trait emotional intelligence in academic performance and deviant behaviour at school" *Personality and Individual Differences*, 36 (2), 277-293.
- Petrides, K.; Furnham, A. (2000). Gender Differences in Measured and Self-estimated Trait Emotional Intelligence. *Sex Roles*. 42 (5-6), 449-461.
- Pfeiffer, Steven (2001). *Emotional Intelligence: Popular But Elusive Construct* Roper Rewiev. 23 (3), 138-143.
- Phillips, S.D.; Panzienza, N.J.; Ferrin, H.H. (1984). Decision Making Styles and Problem Solving Appraisal, *Journal of Counselling Psychology*, 4, 497-502.
- Rosenthal, R.; Hall, J.; DiMatteo, M.; Rogers, P.; Archer, D (1979). *Sensitivity to Nonverbal Communication: the PONS Test*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Pres.
- Salovey, P.; Mayer, J.; Caruso, D.; Lopes P. (2001). Measuring Emotionia Intelligence as a Set of Mental Abilities with the MSCEIT. *Handbook of Positive Psychology Assesment*, Washington D.C.; American Psychological Association.
- Salovey, P.; Hsse, C.K.; Mayer, J. (1993). Emotional Intelligence and the Self Regulation of Affect. In. D.M. Wegner; J.W. Pennebaker (Eds.), *Handbook of Mental Control*, (258-277), Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall Inc.
- Salovey, P.; Mayer, J. (1990). Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9, 185-211.
- Sosik, J.J., & Megerian, L.E. (1999). Understanding leader emotional intelligence and performance: the role of selfother agreement on transformational leadership perceptions. *Group and Organization Management*, 24, 367-390.
- Sternberg, R.J. (1997). The concept of intelligence and its role in lifelong learning and success *American Psychologist*. 52 (10), 1030-1037.
- Trinidad, D. R., Unger, J. B., Chou, C., & Anderson-Johnson, C. (2004). The protective association of emotional intelligence with psychosocial smoking risk factors for adolescents. *Personality and Individual Differences*, 36, 945-954.